Sammanfattning av 3 horisonter utifrån Upplandsbygds perspektiv

Denna sammanfattning av verktyget 3 horisonter har sitt ursprung i material som Upplandsbygds kansli tog fram i förberedelserna inför styrelsens årstartsmöte 2023 samt inspel från mötets olika diskussioner i olika grupparbeten.

Hållbarhetsspindeln har visat sig ge en bra bild av ett projekt idag – den kan identifiera de förväntade negativa och positiva resultat som kan uppstå inom ett projekts relativt korta genomförandeperiod. Men, för att uppfylla Upplandsbygds vision behöver även de långsiktiga effekterna, vilka ofta uppstår långt efter ett projekts genomförande, tas i beaktning. Här kan omställningsverktyget 3 horisonter vara ett bra komplement.[1] Genom att identifiera morgondagens möjligheter och utmaningar, och de omställningsprocesser som är nödvändiga för en mer hållbar landsbygd, hjälper verktyget oss att tänka på *imorgon*.

Verktyget ger kansliets personal ett tankestöd för att på så vis förbättra exempelvis nätverksaktiviteter, kompetensutveckling och rådgivning gentemot projektsökanden. För styrelsens ledamöter ger 3 horisonter förutom ett tankestöd inför projektbedömningar också en gemensam referensram med kansliets personal vilket effektiviserar samtalen. På så vis kan 3 horisonter skapa bättre förutsättningar för samarbete mellan oliktänkande människor nu och i framtiden, och bidra till uppfyllandet av Upplandsbygds vision.

Men vad vet vi egentligen om framtiden? Två saker som vi kan vara relativt säkra på är att framtiden är osäker och att vi måste arbeta med den. Det är oftast det som är utanför fokus, i den perifera utkanten, där det mest intressanta och produktiva går att observera, reflektera över och lära ifrån. I den komplexa världen vi lever och med den osäkra framtiden vi har att hantera behöver vi bli mer flexibla. “Tro ej att du är på rätt väg bara för att stigen är vältrampad”, påminner oss om vikten av att försiktigt våga trampa nya stigar.

3 horisonter har potential att hjälpa oss i detta varsamma stigfinnande.

Utgångspunkten i verktyget är att organisationer, tekniker, politik, samhällen och vi själva har livscykler av tillväxt och nedgång. Kurvorna är alltså olika mönster av beteenden som alla finns nu, men de är olika dominerande och deras dominans skiftar över tid. Skiften kan gå snabbare eller långsammare och detta kan vi påverka. Genom förenklade och generaliserande symboler för olika mönster skapas utrymme för att lättare se in i framtiden och därmed börja tänka, prata och agera för en bättre framtid.

[1] Sharpe, B., A. Hodgson, G. Leicester, A. Lyon, and I. Fazey. 2016. Three horizons: a pathways practice for transformation. Ecology and Society 21(2):47. http://dx.doi.org/10.5751/ES-08388-210247 (hämtad september 2023).

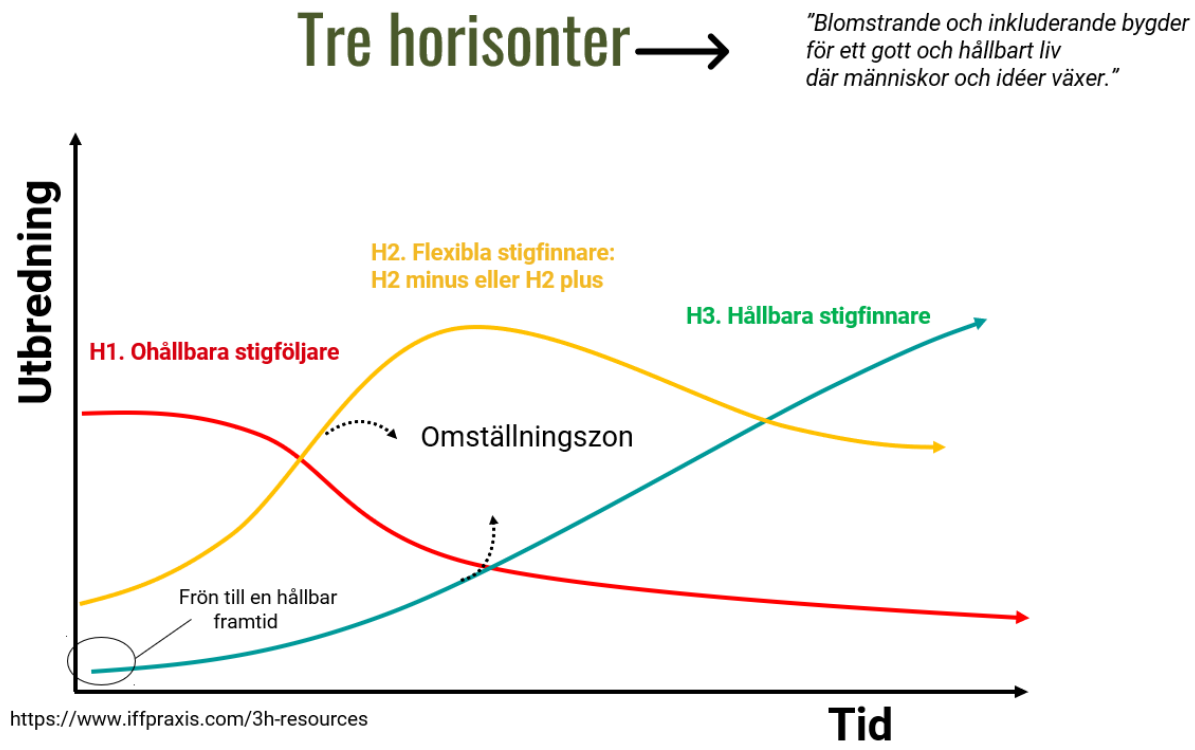

Figur: Tre horisonters utbredning över tid och vägen mot Upplandsbygds vision.[2]

Varje horisont representerar ett distinkt system – med sina organisationer, tekniker, politik, och samhällen – och hur detta system samverkar med de andra två horisonterna över tid. Den första horisonten – H1 – är det dominerande systemet idag. Den representeras av metaforen ”ohållbara stigfinnare” och kan till exempel innefatta chefskap som inte leder med funktion och visdom utan genom tvingande makt, i riktning mot ett alltmer tärande, "business as usual”. Här dominerar alltså egenintresset framför allmänintresset, medvetet eller omedvetet. Ett projekt inom H1 skulle med andra ord få låga poäng i hållbarhetsspindeln. Vi har tidigare förlitat oss på att våra system är stabila och pålitliga. Men, allt eftersom världen förändras, börjar ”business as usual” kännas som fel lösning. Vi skulle behöva cirka fyra jordklot om alla jordens människor skulle leva som vi svenskar gör.[3]

Den andra horisonten – H2 – är ett mönster av omställningsaktiviteter som idag verkar för att det nuvarande systemet ska förändras. Här hittar vi ”flexibla stigfinnare” som provar saker som svar på hur landskapets förutsättningar förändras. Vissa av dessa innovationer kommer antingen att motarbetas av H1-systemet eller absorberas av det och förlänga deras livslängd, vi kallar dessa projekt "H2 minus”. H2 minus bidrar till mål, men på bekostnad av ett annat mål. H2 minus bygger in oss i ett system som inte är hållbart och omställningen uteblir. Det löser ett problem, men skapar nya problem såsom problem kopplade till dagens

[2] Omformulerat med ursprung från International Futures Forum. Three Horizons. https://www.iffpraxis.com/three-horizons (hämtad september 2023).

[3] Global Footprint Network. Open Data Platform. https://data.footprintnetwork.org/ (hämtad september 2023).

expansiva elektrifiering; vilken i sin tur är kopplad till den så kallade rekyleffekten. Ny effektivare teknik är intressant, men vi måste även jobba aktivt med attityd- och beteendeförändringar för att motverka rekyleffekten som idag indikerar att så mycket som hälften av de förväntade effektivseringsvinsterna "äts upp" av högre konsumtionsnivåer av samma vara/tjänst eller ersätts av annan energikonsumtion av annan vara/tjänst.[4] I den här världen finns många optimistiska kalkyler, och det är därför viktigt att kritiskt granska dem. Men, några innovationer kommer dock bana väg för uppkomsten av ett mer hållbart system, dessa kallar vi "H2 plus". H2 plus drivs av entreprenörer från företag, ideella sektorn eller den offentliga sektorn som många gånger strävar efter och lyckas åstadkomma olika grader av omställning av de dominerande ohållbara stigfinnarna inom H1. De ohållbara stigfinnarna kan domineras av allt ifrån stelbenta centralstyrda offentliga organisationer eller snabbfotade flexibla organisationer med vinstbegäret som rådande drivkraft. Dessa system behöver skakas om för att bättre tjäna allmännyttan.

Den tredje horisonten – H3 – framstår som den långsiktiga efterföljaren till de ohållbara stigfinnarna. H3 växer fram från dagens "hållbara stigfinnare", det vill säga entreprenörer och andra som idag sår frön för en mer hållbar framtid. Dessa hållbara stigfinnare introducerar närande sätt att göra saker på som visar sig vara mycket bättre anpassade till den värld som håller på att växa fram och på sikt ämnar ersätta dagens dominerande H1-system. Här dominerar allmänintresset framför egenintresset. Projekt inom H3 får höga poäng i hållbarhetsspindeln. De hållbara stigfinnarna inom H3 står upp för verklig omställning som hanterar grundorsakerna till samhällets systemfel i stället för att satsa på övergångsinnovationer som anpassar sig till dagens upptrampade stig. Med fokus på den tredje horisonten - H3 - känns Upplandsbygds vision helt plötsligt realistisk: "Blomstrande och inkluderande bygder för ett gott och hållbart liv där människor och idéer växer."

Både stora potentiella möjligheter och utmaningar finns alltså inom det som kallas "omställningszon" i 3 horisonter. Om vi inom omställningszonen kan öka utrymmet för att skapa mer samarbete och ökad förståelse för varandra kan vi öka takten i den hållbara omställningen. Men, kom ihåg att den första horisonten - H1 - gärna vill fortsätta dominera. Det dominerande systemet kan behålla sin dominans även i en föränderlig värld, antingen genom att motarbeta innovationer från andra och tredje horisonten, eller genom att samordna dem för att stödja det gamla systemet. Hur kan vi pragmatiskt och på bästa vis arbeta under dessa förutsättningar utan att riskera destruktiva konflikter och kollaps?

Ett sätt att bemöta ovanstående frågor och vara med och forma framtiden är att bli skicklig på att hantera en konversation mellan de tre horisonternas 'röster'; de ohållbara stigfinnarna, de flexibla stigfinnarna och de hållbara stigfinnarna. Aktörer inom varje horisont kan bli varse aktörerna inom de andra horisonterna; och då se deras möjliga bidrag som antingen negativ konkurrens eller som en möjlighet till positivt samarbete. Om vi är medvetna om de olika

[4] Paul E. Brockway, Steve Sorrell, Gregor Semieniuk, Matthew Kuperus Heun and Victor Court. Energy efficiency and economy-wide rebound effects: A review of the evidence and its implications. Renewable and Sustainable Energy Reviews 141, 2021. https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1364032121000769 (hämtad september 2023).

perspektiven kan vi aktivt arbeta för att förskjuta samtalet i en positiv riktning enligt bild nedan.

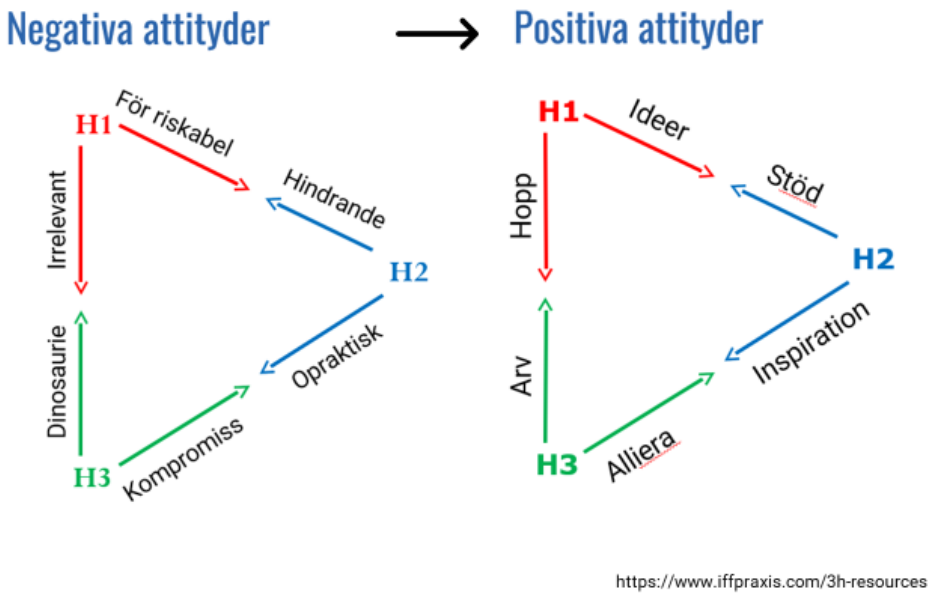

Figur: Från negativa till positiva attityder.[5]

I detta omställningsarbete måste vi stödja utfasningen av ohållbara varor och tjänster och släppa destruktiva aktiviteter, system och kulturer. Dessutom behöver vi varsamt stödja en framväxande kultur av ömsesidig hänsyn till varandra och naturen, för en mer hoppfull framtid. Exempel är att vi måste visa respekt för att många människor har starka positiva känslor och upplevelser förknippade med förbränningsmotorer och bensindrivna bilar.

Sammanfattningsvis blir det genom verktyget 3 horisonter lättare att välja vad vi lägger våra begränsade resurser på. Genom leadermetoden ges unika möjligheter till lokalt ledd utveckling baserat på samarbete. Här är det väsentligt att identifiera organisationer och nyckelpersoner som bäst kan hjälpa till att finna nya stigar i färden mot en hållbar framtid. Genom detta kan vi skapa en kritisk massa av olika aktörer i vårt område som tillsammans verkar för positiv förändring.

Även om vi måste bli bättre på att se varje person som en unik källa till nya insikter och inneboende potential är det viktigt att vi också blir bättre på att pragmatiskt prioritera ned och prioritera bort energislukande organisationer och aktiviteter där det är svårt att finna bra konstruktiva ingångar till hållbar utveckling inom rimlig närtid. Det är först då vi kan orka att gå från vackra ord till verkstad, till hållbar omställning genom lokalt ledd utveckling, och tillsammans uppfylla Upplandsbygds vision.

[5] Omformulerat med ursprung från International Futures Forum. Three Horizons. https://www.iffpraxis.com/three-horizons (hämtad september 2023).